

Łukasz Wirkus

***Stres w pracy kuratora sądowego.
Studium teoretyczno-empiryczne***
(Wydawnictwo Impuls, Kraków 2015, s.225)

Skupienie się na osadzonych lub osobach, wobec których zastosowano dozór kuratorski, a niemal zupełnie pomijanie personelu pracującego ze skazanymi lub byłymi skazanymi oraz obciążen, jakich doświadczają pracownicy w związku z wykonywaną służbą, to specyfika nie tylko literatury krajowej, ale także anglojęzycznej. Dlatego z dużym zadowoleniem należy podkreślić, że książka Łukasza Wirkusa jest pierwszym w Polsce kompleksowym opracowaniem problemu stresu zawodowego kuratorów sądowych, tym cenniejszym, że jest pracą empiryczną.

W 2015 r. wydana została monografia dr. Łukasza Wirkusa pt. *Stres w pracy kuratora sądowego. Studium teoretyczno-empiryczne*, która wypełniła zauważalną lukę w publikacjach oraz wytyczyła kierunek dyskusji nad stanem organizacji pracy kuratorów sądowych i zarekomendowała szereg implikacji praktycznych. Autor jest adiunktem w Instytucie Pedagogiki i Pracy Socjalnej Akademii Pomorskiej w Słupsku, kuratorem specjalistą Sądu Rejonowego w Słupsku. Jest również autorem publikacji i współredaktorem monografii, które poruszają problematykę funkcjonowania Kuratorskiej Służby Sądowej (KSS) w strukturach wymiaru sprawiedliwości, szeroko pojętego niedostosowania społecznego oraz psychospołecznych uwarunkowań zachowań automutylacyjnych w warunkach izolacji penitencjarnej.

Recenzowana monografia składa się z dwóch części. Pierwsza *Wielopłaszczyznowy obraz działalności kuratorów sądowych*, składająca się z trzech rozdziałów, traktuje o działalności kuratorów sądowych, szeroko analizuje problematykę tożsamości zawodowej oraz przedstawia teoretyczne koncepcje stresu zawodowego. Druga *Identyfikacja źródeł stresu zawodowego i jego konsekwencje* (dwa rozdziały) stanowi ekspozycję wyników badań ogólnopolskich, dotyczących uwarunkowań stresu zawodowego i jego psychospołecznych konsekwencji w pracy kuratorów

sądowych. Całość opatrzona jest imponującą bibliografią zawierającą ponad 300 pozycji z literatury krajowej i zagranicznej.

Autor zwraca uwagę na rozwiązania organizacyjne obejmujące od 2009 r. funkcjonariuszy Służby Więziennej, ze wskazaniem na rozporządzenie w sprawie służby medycyny pracy w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej oraz w sprawie zadań służby medycyny pracy wynikających ze specyfiki ryzyka zawodowego. Rozporządzenie określa działania służby medycyny pracy w procesie rozpoznawania warunków służby w celu ochrony zdrowia funkcjonariuszy przed wpływem niekorzystnych warunków związanych ze środowiskiem pracy i sposobem jej wykonywania. Kuratorska Służba Sądowa nie ma w obowiązujących uregulowaniach prawnych analogicznych rozwiązań organizacyjnych.

W pierwszej części autor przedstawia obecny stan organizacji służby kuratorskiej oraz wykonywanych przez nią zadań i analizuje proces kształtowania się aktualnego modelu organizacji tej służby (s. 21-30).

W drugim rozdziale autor porusza rozważania na temat tożsamości zawodowej kuratorów sądowych i odwołuje się do koncepcji tożsamości Castellsa (s. 39), Kwiatkowskiej, Giddensa (s. 40), Baumana, Brzezińskiej, Mikulskiej (s. 41), Kieszkowskiej, Konopczyńskiego (s. 42), Węglińskiego, Utrat-Mileckiego (s. 43). Autor poruszył także zagadnienia odnoszące się do zawodu zaufania publicznego, którym jest zawód kuratora sądowego i funkcjonowania samorządu kuratorskiego.

Lukasz Wirkus dotknął także tematyki odnoszącej się do zarządzania kuratorami sądowymi i wykorzystał koncepcję Szatur-Jaworskiej, wskazując przy tym nieprawidłowości na poziomach zarządzania, strategii, psychospołecznym, struktury oraz technologii (s. 61-62).

Kolejnym zagadnieniem poddanym analizie teoretycznej jest procedura doboru kadr do zawodu kuratora sądowego. Rada Europy rekomenduje dążenie do przeprowadzenia badań działalności personelu i wskazuje ich cel jako sposób na usprawnienie działalności służb probacyjnych, dzięki zastosowaniu lepszych metod rekrutacji, selekcji, szkolenia, organizacji pracy, motywacji i wsparcia zawodowego dla kuratorów. Ł. Wirkus proponuje interesujące rozwiązanie organizacyjno-szkoleniowe, którym jest formuła usprawnienia skuteczności działania służb penitencjarnych i kuratorskich oraz zapewnienia efektywnej współpracy pomiędzy tymi służbami poprzez zastosowanie możliwości oddelegowania pracowników jednej z tych służb do odbycia szkolenia w drugiej. Oddelegowanie takie powinno jednak odbywać się wyłącznie za zgodą zainteresowanej

osoby i mieć charakter tymczasowy oraz nie powinno skutkować formalną zmianą statusu pracownika. Zalecenia jednoznacznie definiują, że „długość okresu oddelegowania, które nie powinno być równoznaczne ze stałą zmianą pracy, należy ustalać w świetle celu bądź celów oddelegowania”, co podkreśla odrębność tożsamościowo-organizacyjną służby penitencjarnej i kuratorskiej (s. 65). Autor wprowadza w swoich rozważaniach nawiązania do Cioska, który w kontekście tematyki selekcji zawodowej i szkolenia sygnalizuje potrzebę rozszerzenia badań nie tylko nad cechami osobowości funkcjonariuszy Służby Więziennej, ale także nad postawami wobec: kary, instytucji w której pracują, roli zawodowej, ich podopiecznych i resocjalizacji, oraz do Goma-i-Freixanet, która przeprowadziła ocenę osób zawodowo podejmujących ryzyko w celach prospołecznych (ratowników, policjantów, strażników więziennych, strażaków, ochroniarzy) i stworzyła profil osobowościowy osoby (kobiety lub mężczyzny) zawodowo zajmującej się działalnością społeczną (s. 65-66). W efekcie podjętej analizy teoretyczno-empirycznej autor opracował schemat procedury selekcyjnej kuratorów sądowych (s. 69). Poruszył również praktyczne aspekty funkcjonowania kuratorów w obszarze etyki zawodowej, co uszczegółowił szeroką kwerendą literatury i rekomendacjami Rady Europy (s. 82-91).

W kolejnym rozdziale autor poddaje analizie zjawisko stresu zawodowego. Przedstawia jego źródła organizacyjne i korelaty wynikające z przeglądu badań psychologicznych, a także prezentuje psychologiczne koncepcje stresu. Ł. Wirkus prezentuje także realne zagrożenia w pracy kuratorów sądowych, oparte na opracowaniach statystycznych Krajowej Rady Kuratorów, badaniach Hołysta i Wojtery dotyczących bezpieczeństwa kuratorów sądowych (s.111-114). Szeroko opisuje konsekwencje stresu zawodowego w postaci zespołu wypalenia zawodowego oraz inne problemy zdrowotne (s. 115-122).

Druga, empiryczna część książki pt. *Identyfikacja źródeł stresu zawodowego i jego konsekwencje* składa się z dwóch rozdziałów. Autor przedstawił metodologiczne założenia badań i proces ich realizacji oraz zaprezentował własne narzędzie badawcze, którym jest *Kwestionariusz Stresu Kuratorów Sądowych* (s. 141-151).

Autor dokonał analizy empirycznej wyników badań struktury stresu zawodowego kuratorów sądowych (s. 153-176) w kontekście zmiennych organizacyjnych i socjodemograficznych, takich jak: rodzaj wykonywanych orzeczeń, stopień służbowy, staż pracy, płeć, stan cywilny, wiek,

wykształcenie i inne. Poddał analizie statystycznej również wpływ poszczególnych zmiennych na poziom stresu zawodowego i zdiagnozował tym samym najważniejsze czynniki ryzyka w pracy kuratora sądowego, które obejmują m.in.: poczucie ogólnego poziomu stresu zawodowego, poczucie dyssatisfakcji z pracy, styl zarządzania kuratorami, obciążenia organizacyjne, współpracę z sądem oraz kontakty z podopiecznymi.

Część badawczą kończą dwa podrozdziały odnoszące się problemów stanu zdrowia oraz zespołu wypalenia zawodowego kuratorów sądowych (s.176-193). Przeprowadzona analiza statystyczna pozwala na sformułowanie ogólnej charakterystyki korelatów wypalenia zawodowego w badanej grupie funkcjonariuszy Kuratorskiej Służby Sądowej. Autor przytacza aktualne badania nt. korelatów i predyktorów syndromu wypalenia zawodowego u więźniaków. Powołał się na moje badania, które przeprowadziłem wśród funkcjonariuszy Służby Więziennej, gdzie scharakteryzowałem szczegółowo korelaty wypalenia zawodowego w obszarze zmiennych psychologicznych, organizacyjnych i demograficznych. Badania wykazały, że największy wpływ na powstanie syndromu wypalenia zawodowego mają zmienne psychologiczne i ujawniły, że funkcjonariusze SW uzyskujący wysokie wyniki wypalenia są: nerwowi, nadmiernie się emocjonują, mają tendencje do nadmiernego przeżywania negatywnych emocji, wykazują niski poziom optymizmu życiowego i uspołecznienia. Więźniacy deklarują, podobnie jak kuratorzy sądowi, że odczuwają spore obciążenie zawodowe i nie odczuwają satysfakcji z pracy oraz postrzegają styl zarządzania jednostką penitencjarną za niewłaściwy. Podstawowym źródłem obciążeń psychicznych są również kontakty z osadzonymi. Model funkcjonariusza wypalonego zawodowo, to osoba o stażu zawodowym w przedziale od 2 do 5 lat, są to najczęściej mężczyźni, co nie znajduje odniesienia w badaniach na populacji kuratorów sądowych, gdzie liczbowo przeważają kobiety, a ogólny wynik wypalenia zawodowego jest najbardziej widoczny pomiędzy 38-48 rokiem życia i zaawansowanym okresem służby (26-40 lat). Należy podkreślić, że kuratorzy sądowi nie mają uprawnień ustawowych do wcześniejszej emerytury w przeciwieństwie do funkcjonariuszy SW. Autor podejmuje się również dyskusji wyników z badaniami Joanny Korczyńskiej, która wskazała najważniejsze korelaty wypalenia zawodowego. Należą do nich: stres zawodowy i jego uwarunkowania społeczno-sytuacyjne oraz organizacyjne, brak wsparcia społecznego, zewnętrzne umiejscowienie kontroli, style radzenia sobie, polegające na unikaniu czy skoncentrowany

na emocjach, zmienne o charakterze demograficznym (np. stan cywilny, wyznanie) oraz czynniki osobowościowe, w tym indywidualne predyspozycje jednostki (s. 187-190).

Wyniki badań uzyskane przez Ł. Wirkusa oraz sformułowane implikacje praktyczne powinny być powodem rozważań nad wielopłaszczyznową problematyką pracy kuratorów sądowych w Polsce oraz bodźcem do przemyślanych rozwiązań organizacyjnych. Autor postuluje wdrożenie kilku rozwiązań systemowych, które obejmują m.in.: stworzenie i wdrożenie rozporządzenia w sprawie służby medycyny pracy w jednostkach organizacyjnych KSS oraz w sprawie zadań służby medycyny pracy wynikających ze specyfiki ryzyka zawodowego; stworzenie nowego systemu selekcji zawodowej; stworzenie na poziomie centralnym funkcji rzeczownika prasowego KSS; działania promocyjne i wspieranie działań fundacji, stowarzyszeń i innych organizacji, które mogą przyczynić się do dalszego ugruntowania pozycji zawodowej kuratorów sądowych (s. 199-200).

Prezentowaną pracę warto polecić osobom pracującym w Kuratorskiej Służbie Sądowej, szczególnie tym, którzy zajmują się organizacją jej pracy. Książka ta powinna także znaleźć się w spisie obowiązkowych lektur osób planujących podjęcie pracy kuratora oraz studentów pedagogiki resocjalizacyjnej i psychologii sądowo-penitencjarnej.

Oprócz niewątpliwych walorów merytorycznych książka jest bardzo rzetelnie i starannie przygotowana pod względem graficznym i językowym, a obszerny wykaz literatury pomoże osobom zainteresowanym tematyką na poszukiwanie i zdobywanie nowych, cennych źródeł wiedzy.

Rec. Andrzej Piotrowski

